

IN MEMORIAM

DIOTIMA

Ne, ne bova šla na blejski Grad z Lili Novy. Načrti so bili dobro mišljeni, premišljeni, in natanko je bila pregledana pot. Morda bi imela čas, da bi se ustavila tja grede na Vrbi, z ovinkom sicer za glavni cilj, toda tako važnega kraja ne bi mogla pustiti ob strani. Potem bi prišel Bled. Jezero najprej. Bogomila na otoku, pokopana pod oltarjem krščanske cerkve. v mladi, pomladni dobi odtrgana kot rožica iz vrta življenja, daleč od burnega sveta, kjer je potonil Črtomir. Z otoka in jezera bi šla na drugo stran Gradu, na druge dragocene grobove. Tam je bila pokopana stara slovenska srenja, v majhni, s travo porasli dolinici, med gozdičem, ki tako lepo zeleni in šumi. S tihega, davno pozabljenega pokopališča se vidi Triglav, mogočna gora, strogo, odmaknjeno božanstvo, h kateremu pa vendar zaupljivo gleda njegov rod, v stiski iščoč tam v njegovih samotah zacetja, v zmagi ga proslavljajoč kot simbol svobode, domovine. Tako bi mineval dan in treba bi se bilo pričeti vzpenjati na Grad. Toda ne, morebiti nisva začela prav, morebiti ni bilo dobro, da sva pozabila ustaviti se v Kranju, od koder iz Vrbe nikakor ni daleč, le borih devetinsitirideset let; morala bi nemara stopiti prej na grob pesnika in začutiti v duši mir, ki ga daje izpolnjeno delo, zlati zahod sonca po hudih in napornih urah. Vrnila bi se tako nemara izpod Grada proti Ljubljani nazaj in bi preje obiskala Kranj in v njem Ribičevega Franceta in Šmonco iz Praš. Grad pa bi prišel sam na vrsto drugič, že zjutraj, takoj od začetka, brez ovinkov, ko sva si že preskrbela dovoljenje v Vrbi in v Kranju in na Otoku in pri Starih Slovencih za dohod na to visoko mesto, od koder je mogoče videti kot skozi odsvit polja in gora lepoteje Kosmosa v človeku.

Ne, ne bom šel na Grad z Lili Novy. Preden smo ji mogli še povedati zadnje prijazne besede in preden nam je mogla razodeti še svojo zadnjo modrost zrele žene, je odšla sama. Vsi naši načrti morajo biti spremenjeni in na svoj sanjski Grad mora neprestano vsak potovati sam in sam premagovati nikomur drugemu znane, zahrbtne težave, ki mu groze iz časa in prostora in predvsem iz njegovega lastnega jaza.

Predvsem bomo pogrešali to pri njej. Nemirno na zunaj, drobno, malo zamišljeno gospo, tovarišico naših književnih in kulturnih prizadevanj in iskanj. Malo sokratičnega je v naši dobi, Lili Novy pa se mi zdi kakor Diotima, ki je celo Sokratu pripovedovala resnice, do katerih njegova moška logika ni mogla. Žena je bila, ki se je v svetu slovenskih pesnikov priljubila po svoji možati pozi — v verzu, ritmu, misli. Tako nas je ljubeznivo varala. Kajti pod to zamolkložarečo, sunkovito, iz temnih vrat rustikalne patricijske hiše na Starem trgu vročo poezijo se je skrivala romantično vznemirjena, fino čuteča in prodirljiva ženska duša. Dva kralja sta si križala pot v njenih prsih. Moški in ženski glas sta se prepletala in odkrivala vsak svoj svet. Prvi, trdi glas je pribil:

*Prezidana je hiša vsa
in lipa je posekana,
nikjer ni lope s trtami,
Dianin kip več ne stoji.*

Diotima pa je videla globlje in boljše, ker je vedela za nebogljenost nekaterih menjav. Pokazala nam je skoraj kakor v nežni sanjski sliki trajno zvestobo bistvenih stvari:

Samo ko nad staro cipreso se v vence
povežejo zvezde iz davnih noči,
zagledam na vrtu jih, ljubljene sence,
in lipe sedmero vrhov zašumi.

Kakor se spodobi, je častila Prešerna in Goetheja. To sta ji bila pesnika mladosti in starosti. Faust je moral dočakati sto let in oslepeti, da je videl, kako so hrupne stolbe življenja majave, če jih ne obdaja s človekovo roko obdelan in preustvarjen svet. Črtomir je bolečino poraza preokrenil v svoje dobro in je šel med svoje rojake in dalje čez njih mejo z novo misijo, ki jo je spoznal za dobro v svoji težki uri. Toda i Črtomir i Faust sta bila živa človeka, in ne mislimo toliko, tako bi nam hudomušno svetovala Diotima, preden bi izginila za vselej v megli spominov, ne mislimo toliko samo na njune skrbi in zadnje uresničevanje. Naj nas raje očara njuna rosna in vseprešinjajoča mladost, samozavestna in v sebi zadržana sila, in ponos, ki si črta predse velike naloge, a bo vse izpolnil.

In tam vidim večno mlado Lili Novy, ki se ne stara in ne more starati, v verzih, bodi ustvarjenih, bodi poustvarjenih, kako nam kot tovarišica razumevajoče pripoveduje naše lastne resnice in ljubeče razodeva naše lastne naloge.

Jože Kastelic

SREČANJA

VILÉM ZÁVADA

Leta 1927, ko je eden izmed reprezentantov današnje češke poezije, Vilém Závada, izdal svojo prvo pesniško zbirko »Panychida«, sta češko vezano besedo obvladovali v glavnem dve vzajemno se oplajajoči struji: poetizem in socialna poezija Wolkerjevega kroga. Vilém Závada je bil vprav značilen za to medsebojno prelivanje dveh pri izhodišču samostojnih poetik: ene, ki je iskala novih pesniških navdihov s sondiranjem podzavestnega in v močnem niansiranju formalnih, zlasti še jezikovnih možnosti poezije, in druge, ki je imela težišče v vsebini, v življenjskem utripanju pesniške besede, vendar se ni odpovedala tudi sprejemljivim dosežkom ekspresionizma in poetizma, navezujočega na Rimbauda in Apollinaira. Vilém Závada je takoj s prvo zbirko vnesel v češko poezijo nekaj samosvojega, zlasti še barve in življenjske gibe svoje rodne pokrajine okrog rudarskega in industrijskega središča Moravska Ostrava, kjer surova realnost premogovnih rovov in tovarniških dimnikov kontrastira s korenito rustikalno poezijo dobro obdelane, četudi malo rodovitne zemlje proti Beskydom. Ta pejsaž, ki slikovito združuje dvoje osnovnih oblik človeške dejavnosti in hkrati veže dva socialna elementa, proletarca in kmeta, je pred Závado navdihoval že Bezruč. »Po-